національних інтересів нашої держави, а також не дають змоги усувати, блокувати, нейтралізувати ті детермінанти, що створюють реальні та потенційні загрози життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави та їх безпечні умови життєдіяльності [6]. Виходячи з цього, актуальним та невідкладним завданням сьогодення є удосконалення правового механізму захисту національної безпеки України, з урахуванням змісту сучасної правової політики нашої держави.

Список використаних джерел

1. Правознавство: словник термінів / за ред. В. Г. Гончаренка: навчальний посібник. Київ: Юрисконсульт, КНТ, 2007. 636 с.

2. Булыко А. Н. Большой словарь иностранных слов. Изд. 3-е, испр., перераб. Москва: Мартин, 2010. 704 с.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк: ТОВ «Глорія Трейд», 2012. 864 с.

4. Характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України станом на 01.07.2020. *Режим доступу*: https://kvs.gov.ua/wp-content/uploads/2020/07/zagalna-harakterustuka.pdf.

5. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 лютого 2014 р. *Режим доступу*: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text.

6. Колб О. Г., Дучимінська Л. М. Про деякі особливості реалізації на практиці та забезпечення національної безпеки України. *Вісник пенітенціарної асоціації України. Пенітенціарна асоціація України; Науково-дослідний інститут публічного права.* Київ: ФОП Кандиба Т. П., 2020. №2 (12). С. 103-109.

Крайник Г.С.
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін та адміністративного права
Харківського університету, м. Харків

ЩОДО ПРОЄКТУ ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

На Сайті Робочої групи з питань розвитку кримінального права Комісії з питань правової реформи при Президентові України опублікований для громадського обговорення робочий варіант Загальної частини та деяких розділів Особливої частини проекту Кримінального кодексу (далі – КК) України [1]. Було запропоновано надавати пропозиції, зауваження або конструктивну критику на проєкт КК України [2]. Хочу висловити свої міркування щодо проєкту Загальної частини нового Кримінального кодексу України від 15 вересня 2020 р.

Відповідно до п. 3 **Положення про Комісію з питань правової реформи від** 7 серпня 2019 року**, «**Основним завданням Комісії є сприяння подальшому

розвитку правової системи України на основі конституційних принципів верховенства права, пріоритетності прав і свобод людини і громадянина *з урахуванням міжнародних зобов'язань України*». **У робочу групу з реформування КК України включено лише 9 членів, яких 2 кандидати юридичних наук (у інших групах – 11-12 членів)** [3], **що теж навряд чи є достатнім**. Згідно даних Великої юридичної енциклопедії (том 17), в Україні є понад 40 докторів юридичних наук, що є знаними фахівцями з кримінального права [4, с. 12, 30, 97, 120, 125, 143, 144, 178, 197, 514, 528 та ін.]. Тому, на моє переконання, їх включення в робочу групу значно б посилило якість проєкту нового Кримінального кодексу України.

Дискусійним є поділ структурних підрозділів КК на книги і розділи (наприклад, у КК Республіки Польща існує поділ на глави (аналог розділів у чинному КК України), а у КК Французької Республіки та КК Королівства Іспанії є поділ на книги, розділи та глави). У межах трьох книг передбачені розділи (Загальна частина проєкту КК України складається з таких трьох «книг»: книга 1 «Про кримінальний закон», книга 2 «Про злочин», книга 3 «Кримінально-правові засоби». Особлива частина містить лише книги (книга 4 «Злочини проти прав людини», книга 5 «Злочини проти суспільства», книга 6 «Злочини проти власності, фінансів і господарської діяльності», книга 7 «Злочини проти держави», книга 8 «Злочини проти основ міжнародного права та міжнародного правопорядку»), без розділів взагалі, що порушує логічну структуру КК України (у Загальній частині – книги та розділи, в Особливій частині – лише книги) й не випливає з міжнародних зобов'язань України. Загальну частину пропоную поділити на *розділи,* їх складові – *підрозділи та статті,* а Особливу частини – на *розділи та статті.*

Немає єдиного підходу в Кримінальних кодексах зарубіжних країн щодо нумерації розділів і статей. Ускладнена нумерація статей у КК Французької республіки (починається зі ст. 111-1 й закінчується ст. R.615-13), тому таку нумерацію не слід запозичувати. При такому підході навіть неможливо одразу вказати, зі скількох статей складається КК, його частини. Натомість у КК Республіки Польща нумерація проста та зрозуміла (від статті 1 до статті 363), однотипно вирішене питання у КК Королівства Іспанії (від статті 1 до статті 639). У запропонованому проєкті КК України нумерація розділів починається 1.1, далі – 1.2 та ін. А нумерація статей починається з 1.1.1, далі – 1.1.2, 1.1.3 та ін. Така нумерація є штучно ускладненою та не відповідає потребам правозастосувачів, а також не випливає з міжнародних зобов'язань України. Нумерацію розділів, підрозділів та статей у новому КК України пропоную залишити як у чинній редакції КК України, КК Республіки Польща, КК Королівства Іспанії та ін.: стаття 1, стаття 2, стаття 3 тощо.

У першому розділі заслуговує на увагу і підтримку назва та зміст ст. 1.1.3. «Презумпція знання та стабільність Кримінального кодексу України», де міститься важливе положення, що «В Україні діє презумпція знання положень Кримінального кодексу України» та ін.

Розділі 1.2. «Принципи кримінального закону» містить зайву ст. 1.2.1. «Верховенство права»: «1. Цей Кодекс, виходячи з верховенства права, з урахуванням інтересів потерпілого, обмежує повноваження держави, запобігаючи свавільному втручанню в права і свободи людини», оскільки це декларативне положення, яке не відповідає ч. 3 ст. 1.1.1: «Цей Кодекс ґрунтується на Конституції України. Якщо в інших нормативно-правових актах України питання, визначені у частині 1 цієї статті, вирішується інакше, ніж цим Кодексом, то застосовуються положення цього Кодексу». Яке ж верховенство права, якщо прямо вказане верховенство Кримінального закону? Тим більше, що окремо передбачено принцип законності у ст. 1.2.2. «Законність»: «1. Не є злочином діяння, не передбачене цим Кодексом. 2. Не можуть бути застосовані покарання або інші кримінально-правові засоби, не встановлені цим Кодексом. 3. Застосування кримінального закону за аналогією заборонено».

У розділі 1.2. «Принципи кримінального закону» деякі з перелічених принципів (верховенство права, пропорційність, гуманізм, сумлінне виконання міжнародних зобов'язань) не матимуть ніякого значення для правозастосувачів, оскільки згідно ч. 3 ст. 1.1.1 правозастосувачі (навіть при істотному порушенні зазначених принципів) усе одно застосовуватимуть положення чинного КК на момент вчинення злочину (з урахуванням положень про зворотну дію в часі). Постають питання про відмінність пропорційності та індивідуальності при призначенні покарань та інших заходів. Чи дійсно пропорційність є основою класифікації злочинів (як?), а не вид та розмір покарання та інші критерії? Та як діє принцип гуманізму (ст. 1.2.7) позбавляє фізичних страждань при відбуванні довічного ув'язнення (ст. 3.1.6)? Разом із тим, цей розділ має суттєве наукове значення, адже у перспективі буде захищено 10 кандидатських дисертацій та 1 докторська дисертація.

Заслуговує на схвалення поява окремого розділу (1.3. «Роз'яснення термінів Кримінального кодексу України». При цьому значна частина термінів вже вказані у ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України (малолітня особа (п. 11), неповнолітня особа (п. 12), суд (п. 20, 21, 22), суддя (п. 23)), у ст. 55 Кримінального процесуального кодексу України (потерпілий). Ці терміни не потребують додаткових пояснень у КК України.

Термін «опір» визначено як «фізична протидія здійсненню представником влади своїх законних обов'язків чи реалізації ним своїх повноважень або реалізації представником громадськості свого суб'єктивного права в інтересах суспільства». Не враховано, що опір – активна фізична протидія. Наприклад, сидіння біля дверей, куди хочуть увійти або небажання йти у поліцію без активної фізичної протидії не мають визнаватися опором. Отже, опір – *активна* фізична протидія здійсненню представником влади своїх законних обов'язків чи реалізації ним своїх повноважень або реалізації представником громадськості свого суб'єктивного права в інтересах суспільства».

Не можна погодитися з запропонованим визначенням злочину: (ст. 2.1.1. Злочином є протиправне діяння, що відповідає складу злочину, передбаченого цим Кодексом). У цьому визначенні не враховано матеріальний критерій – суспільну небезпечність, що існує у чинному КК і дозволяє пояснити, не лише які діяння є злочинами (передбачені КК), але й чому вони стали злочинами (через їх суспільну небезпечність). При цьому не пояснюється (ч. 4), що малозначне діяння не містить суспільної небезпечності. Це крок назад у розвитку науки.

У ст. 3.1.2. «Види покарань» варто додати покарання у виді виправних робіт та громадських робіт, які довели свою ефективність та створити окремі статті, де детально їх визначити. Зокрема, громадські роботи часто більш ефективні при вчиненні необережних злочинів, ніж штраф.

Висновки. 1. Загальну частину краще поділити на *розділи, підрозділи та статті*, а Особливу частини – на *розділи та статті*, без внутрішнього поділу на книги (поділ на книги також відсутній у КК Республіки Польща тощо). Нумерацію розділів, підрозділів та статей у новому КК України пропоную залишити як у чинній редакції КК України, КК Республіки Польща, КК Королівства Іспанії та ін. (це також відповідає міжнародним зобов'язанням України, є простішим як для правозастосувачів, так і інших мешканців України): статті 1, 2, 3 тощо. Зайві ускладнення нумерації розділів у проєкті КК України (спочатку 1.1, далі – 1.2 та ін.) та нумерації статей (починається з 1.1.1, далі – 1.1.2, 1.1.3 та ін.) не задовольняє потреби правозастосування, не випливає з міжнародних зобов'язань України.

2. У розділі 1.2. «Принципи кримінального закону» ст. 1.2.1. «Верховенство права» слід виключити, оскільки там міститься декларативне й суперечливе положення, яке ще й не відповідає ч. 3 ст. 1.1.1: «Цей Кодекс ґрунтується на Конституції України. Якщо в інших нормативно-правових актах України питання, визначені у частині 1 цієї статті, вирішується інакше, ніж цим Кодексом, то застосовуються положення цього Кодексу».

3. Заслуговує на схвалення поява окремого розділу (1.3. «Роз'яснення термінів Кримінального кодексу України». При цьому значна частина термінів вже вказані у ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України (малолітня особа (п. 11), неповнолітня особа (п. 12), суд (п. 20, 21, 22), суддя (п. 23)), у ст. 55 Кримінального процесуального кодексу України (потерпілий). Ці терміни не потребують додаткових пояснень у новому КК України. Запропоновано удосконалити термін «опір» (як *активна* фізична протидія…).

4. Не можна погодитися з запропонованим визначенням злочину. Слід додати до цього визначення матеріальний критерій – суспільну небезпечність, що існує у чинному КК і дозволяє пояснити, не лише які діяння є злочинами (передбачені КК), але й чому вони стали злочинами (через їх суспільну небезпечність). При цьому у визначенні малозначного діяння зазначити, що малозначне діяння не містить суспільної небезпечності.

5. У ст. 3.1.2. «Види покарань» варто додати покарання у виді виправних робіт та громадських робіт, які довели свою ефективність, та створити відповідні статті.

Список використаних джерел:

1. Проєкт Кримінального кодексу України від 15 вересня 2020 р. URL: https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code.

2. Сайт для надання пропозицій, зауважень або конструктивної критики на Робочий варіант Загальної частини та деяких розділів Особливої частини проекту КК України. URL: https://newcriminalcode.org.ua/suggest.

3. Положення про Комісію з питань правової реформи. Затверджене Указом Президента України від 7 серпня 2019 р. № 584/2019. URL: https://www.president.gov.ua/documents/5842019-28949.

4. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 томах. Том 17: Кримінальне право України ; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держ. і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Харків : Право, 2017. 1064 с.

Крижна В.В.,
Національна академія внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник наукової лабораторії
з проблем протидії злочинності, м. Київ
Коваленко О.Р.,
Національна академія внутрішніх справ
курсант 2-го курсу навчально-наукового інституту № 1, м. Київ

ПОЛІТИКО-ПРАВОВА СИСТЕМА СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Будь-яка політико-правова система тісно пов’язана із навколишнім середовищем, у якому вона функціонує і розвивається, що зумовлює способи реалізації влади, сукупність прийомів, засобів і методів її здійснення. Сучасна політико-правова система України має перехідний характер від авторитарно-тоталітарної системи суспільного устрою до демократичного суспільства і правової держави. Тобто Україна перебуває на етапі трансформації своєї політико-правової системи [1, с. 185–222].

За роки своєї незалежності Українська держава пройшла складний конституційний процес – від Декларації про Державний суверенітет України (16 липня 1990 р.), укладення Конституційного договору між Президентом України і Верховною Радою України (8 червня 1995 р.) до прийняття 28 червня 1996 року Конституції України – та обрала демократичний тип суспільно-політичного устрою. Тим самим Україна завершила початковий етап перехідного періоду – проголошення незалежності, набуття атрибутів державності – і перейшла до етапу розвитку демократичних процесів у